

เปลี่ยนวิถีคิดฉบับพลัน สงบเย็นฉบับพลัน

ประเวศ วะสี

คงเห็นทั่วกันแล้วว่า การคิดแบบเดิมๆ ออกจากสภาวะวิกฤตไม่ได้คือ การคิดแบบใครแพ้ใครชนะ ใครผิดใครถูก หรือแม้แต่การตัดสินโดยศาล ซึ่งอาจจะตัดสินได้แต่คลายความขัดแย้งไม่ได้ รัฐบาลจะปราบพธม.ก็ไม่ได้ พธม. จะเอาชนะรัฐบาลก็ไม่ได้ กองทัพจะทำรัฐประหารก็ไม่ได้ ทำนองทำได้แต่คลายความขัดแย้งไม่ได้ เพราะ นปค. ก็ทำแบบ พธม. ได้ จะเปลี่ยนวิธีการเมืองก็แก้ความขัดแย้งไม่ได้ ฯลฯ

นั่นคือการคิดแบบเดิม ๆ ถ้าคิดแบบเดิมๆ แล้วไม่มีทางออกหรือกลับรุนแรงมากขึ้น คงจะต้องการวิถีคิดใหม่ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ เคยกล่าวไว้ว่า “เราต้องการวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง ถ้ามนุษยชาติจะอยู่รอดได้” (We Shall need a radically new manner of thinking, if mankind is to survive)

ตัวอย่างวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง

๑. คิดเสียสละแทนที่จะคิดชนะ ถ้าทุกฝ่ายคิดเสียสละ เช่น สมชายเสียสละ พธม. เสียสละทักษิณเสียสละ ทุกฝ่ายคิดเสียสละแทนที่คิดเอาชนะจะเกิดความสงบเย็นทันที การเสียสละเป็นเรื่องที่ยิ่งใหญ่ คนที่จิตใจใหญ่เท่านั้นจะทำได้ การเสียสละจะเปิดพื้นที่ในหัวใจ เมื่อเปิดพื้นที่ในหัวใจอะไรที่คิดว่าเป็นไปไม่ได้ ก็เป็นไปได้ การคิดเอาชนะเป็นการปิดพื้นที่ในหัวใจ

๒. คิดรวมกันแทนที่จะคิดแยกกัน ตัวจะมีบ้างซึ่งเป็นสัตว์เซลล์เดียว ยามปรกติมันจะแยกๆ กันอยู่ แต่ยามวิกฤตมันจะรวมตัวกันเป็นกระจุกเพื่อช่วยกันฝ่าวิกฤต เราเป็นคนอย่าให้แพ้จะมีบ้างยามวิกฤตเราต้องรวมตัวกันเพื่อฝ่าวิกฤตให้ได้ แทนที่จะคิดเชิงขั้วตรงข้าม เช่น พปช. กับ ปชป. ร่วมกันได้ไหมถ้า พปช. ปชป. พธม. นปค. หรือเราทั้งหมดรวมกัน บ้านเมืองจะมีทางออกอย่างอัศจรรย์

นี่เป็นการเปลี่ยนมุมมองและวิถีคิดโดยสิ้นเชิง แทนที่จะมองฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรู แท้ที่จริงเราล้วนเป็นเพื่อนมนุษย์เป็นเพื่อนคนไทยด้วยกัน อาจมีผิดบ้างถูกบ้าง ชอบใจบ้างไม่ชอบใจบ้าง แต่สิ่งที่ใหญ่กว่าคือ ความเป็นเพื่อนมนุษย์ ความรักในเพื่อนมนุษย์

พระพุทธองค์ไม่ทรงเกลียดหรือโกรธมนุษย์ที่มีกิเลส ไม่ทรงเกลียดหรือโกรธของคู่สมรส ทรงสอนว่าเมตตาเป็นเครื่องค้ำจุนโลก เราเป็นคนต้องมีเมตตาในหัวใจ เราจะใช้แต่เหตุผลเท่านั้นไม่พอ เพราะเหตุผลมักนำเราไปสู่การการแยกข้างแยกขั้วและความขัดแย้ง ความเมตตาจะเปิดพื้นที่ในหัวใจไปสู่การร่วมกันและการเยียวยา

๓. คิดเยียวยาแทนที่จะหาใครผิดใครถูก ผมเป็นประธานคณะกรรมการกองทุนสมานฉันท์แห่งชาติ เพื่อการเยียวยาผู้ที่ได้รับความสูญเสียจากเหตุการณ์รุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เราเยียวยาโดยไม่เลือกข้าง ไม่ถามหาเหตุผล ไม่สนใจความถูกผิด เยียวยาด้วยหัวใจมนุษย์ผู้ถูกเดียว พบว่าแนวคิดและการปฏิบัติเชิงเยิยานั้นให้พลังแห่งการฟื้นฟูมาก

ที่เมืองซินซินาติ สหรัฐอเมริกา หลายปีมาแล้วตำรวจคนขาวไปตีคนดำแล้วเรื่องบานปลายกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างคนขาวกับคนดำ เมื่อเรื่องมาถึงศาลผู้พิพากษากล่าวว่า “ผมตัดสินอย่างไร” พวกคุณก็ไม่หายขัดแย้งกัน คุณไปใช้ “กระบวนการ” คลายความขัดแย้ง ความยุติธรรมไม่ได้มีแต่การตัดสินลงโทษ แต่มีความยุติธรรมเชิงเยียวยา (Restorative Justice) อีกด้วยการลงโทษโดยใช้อำนาจบางทีก็คลายความขัดแย้งไม่ได้ เวลานี้คนไทยแตกแยกกันอย่างรุนแรงเพราะวิธีคิดแบบแยกข้างแยกขั้ว เราจะต้องออกจากสภาพอย่างนี้ไปสู่การเยียวยาซึ่งกันและกัน ไปสู่ความเมตตา ไปสู่การรวมตัว ไปสู่การเสียดสี ด้วยวิธีคิดใหม่

๔. วิธีคิดใหม่เชิงพุทธและวิทยาศาสตร์ใหม่ วิธีคิดเก่าคือวิธีคิดเชิงอำนาจ แบบแยกข้างแยกขั้ว แบบเอาชนะคะคาน ชาวตะวันตกวิธีคิดแบบแยกข้างแยกขั้วมากกว่าชาวตะวันออก วิทยาศาสตร์เก่าก็มองธรรมชาติแบบสรรพสิ่งแบบตายตัว ซึ่งนำไปสู่การแยกส่วน สุดโต่ง และรุนแรง อารยธรรมวัตถุนิยมบริโภคนิยมเงินนิยมได้พาไปสู่การคิดเชิงอำนาจและความแตกแยกมากขึ้น

วิธีคิดแบบพุทธไม่มองแบบตายตัว (นิจจัง) แต่มองเล่าสรรพสิ่งเป็นอนิจจังคือเชื่อมโยงเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัย ไม่แยกข้างขั้วเข้าไปสู่ภาวะสุดโต่ง คำว่า “ส่วนสุด” หรือ อันตา เป็นคำที่น่ารังเกียจในพุทธวิธี ดังพระพุทธดำรัสว่า “ตถาคตไม่เข้าใกล้ส่วนสุดทั้งสอง ตถาคตจะสอนทางสายกลาง วิทยาศาสตร์ใหม่ได้ค้นพบความเป็นจริงที่พระพุทธเจ้าค้นพบมากกว่า ๒๕ ๐๐ ปี ว่าสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยงและเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไม่มีตัวตนที่คงที่

เราดล้าเข้าไปสู่วิธีคิดแบบตายตัวแยกส่วนมากขึ้นเรื่อยๆ จนวิกฤตไม่มีทางออก วิธีคิดแบบนี้นำไปสู่ความบีบคั้น แยกแยก รุนแรง องค์กรต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางการเมืองราชการ การศึกษา ธุรกิจ และศาสนา ล้วนอยู่บนฐานวิธีคิดแบบเก่าจึงนำไปสู่ความบีบคั้น แยกแยก รุนแรง ถึงเวลาที่คนไทยจะทำความเข้าใจวิธีคิดแบบทางสายกลาง และวิทยาศาสตร์ใหม่อย่างจริงจังเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (transformation) ใน ๓ ระดับ คือ ระดับตัวบุคคล ระดับองค์กร และระดับสังคม เราจึงจะพ้นวิกฤต

๕. ออกจากภพภูมิเก่าไปสู่ภพภูมิใหม่

วิกฤตเศรษฐกิจโลกขณะนี้ควรจะเป็นโอกาสให้คนไทยมีวิธีคิดใหม่ ถ้าเราตามเขาไปเรื่อยๆ เราที่จะวิกฤตจนตกเป็นทาส ความจริงประเทศไทยมีเศรษฐกิจจริงที่แข็งแรง เพราะเราผลิตอาหารได้เหลือกินทำอะไรๆ เขาก็ไม่อดตายถ้าเราอยู่กับฐานความจริง วิกฤตเศรษฐกิจโลกเกิดจากเศรษฐกิจมายาคติในเรื่องเงิน ถ้าเราอยู่ในมายาคติกับเราด้วยเราจะถูกเขาปล้นไปหมดจนตกเป็นทาส คน

ไทยต้องรักกัน รวมตัวกัน พัฒนาจากฐานความจริงด้วยปัญญา เราสามารถสร้างสังคมที่มีความเป็น
ธรรมที่คนไทยทุกคนเป็นพลเมืองชั้น ๑ คือมีศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นคนเท่าเทียมกัน และมี
ส่วนร่วมในการพัฒนาที่เกิดความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ ทางสังคม และทางกฎหมาย ทุกคน
ต้องสามารถเข้าถึงการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

วิถีคิดใหม่จะนำเราไปสู่สังคมใหม่ สังคมที่เป็นอารยะประชาธิปไตยที่คนไทยทุกคนมี
ศักดิ์ศรีและคุณค่าแห่งความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเป็นพลเมืองชั้น ๒ ต่อเมื่อคนไทยทุก
คนเป็นพลเมืองชั้น ๑ สังคมไทยจึงจะลงตัว เกิดสันติสุข จนอาจบรรลุลุคศรีอาริยะได้

คนไทยต้องมีความฝันอันใหญ่ร่วมกัน ว่าคนไทยพันทุกซ์ร่วมกันได้ เราสามารถสร้าง
สังคมไทยที่มีความร่มเย็นเป็นสุขได้ ถ้าเราออกจากวิถีคิดเก่าๆ ไปสู่พุทธวิธีแห่งทางสายกลางและ
วิทยาศาสตร์ใหม่.-
